

Logo

Schooltaalwoorden

GROEP
4-5



*‘Je leert woorden om ze te kunnen gebruiken bij het lezen van teksten.
Je hebt teksten nodig om je woordkennis verder te verdiepen’*

Woorden, woorden, woorden... daar draait het allemaal om

LOGO Schooltaalwoorden

Woorden staan centraal in het onderwijs. We praten, luisteren, schrijven en lezen in de klas wat af. Maar woordkennis is essentieel om iets te kunnen opsteken van de uitleg of de leertekst. In de zin: *'Variatie-analyse bewijst dat in het linguïstisch domein deficiënties optreden'* struikel je over de moeilijke woorden en haak je als luisteraar of lezer al snel af... Dat gebeurt ook bij de kinderen in de klas. In hogere groepen krijgen leerlingen in de les te maken met veel onbekende woorden zoals *verklaren, commentaar, vanwege*. Als ze de woorden niet (goed) kennen, dan zullen ze minder van de uitleg of de te lezen tekst opsteken. Het is belangrijk om deze woorden aandacht te geven. Niet in aparte lesjes, maar geïntegreerd. *LOGO Schooltaalwoorden* helpt daarbij.

Kant-en-klaar materiaal

Met *LOGO Schooltaalwoorden* kun je schooltaalwoorden snel en effectief aanleren (in ca. 15 minuten). We willen leerkrachten zo veel mogelijk werk uit handen nemen en bieden alles wat nodig is: logische clusters, met betekenisuitleg en -uitbeelding, en scripts voor instructie. Daarnaast geven we bij elk cluster ideeën

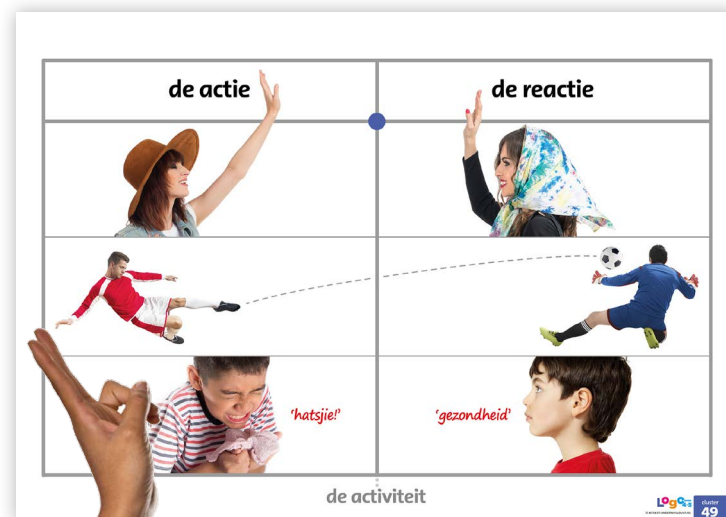
voor gevarieerde korte opdrachten, waarin de woorden terugkomen. Zo kunnen leerlingen de woordkennis verdiepen en oefenen ze het gebruik op steeds hogere denkniveaus en in abstractere contexten.

Een voorbeeld

Neem het woordcluster *actie - reactie - activiteit*. Met behulp van *LOGO Schooltaalwoorden* verduidelijk je eerst de betekenis van de woorden door het gooien en laten vangen van een bal. Daarna bespreek je met de leerlingen *actie* en *reactie* bij 'gedag zwaaien' of 'niezen' of (moeilijker) bij een ruzie met een boze buurman. Uiteindelijk leren ze de woorden en betekenissen in verschillende contexten te gebruiken.

Woorden leren is leuk!

In *LOGO Schooltaalwoorden* staat het plezier in woorden leren voorop. Daarom zijn ook grappige filmpjes, mopjes, liedjes en versjes rond de woorden opgenomen. *LOGO Schooltaalwoorden* sluit aan op *LOGO 3000* (voor de onderbouw) en *LOGO groep 3*, maar kan ook worden ingezet op scholen die niet eerder met LOGO hebben gewerkt.



Tekstbegrip begint bij de woordenschat

Woorden in teksten: struikelblok of startpunt?

Goede kennis van de woorden in een tekst is een basisvoorwaarde voor begrip en daarmee voor schoolsucces. Als je minder dan 80% van de woorden kent, dan snap je nauwelijks iets van de les. Veel leerlingen struikelen over moeilijke schooltaalwoorden. Maar ook als leerkracht loop je tegen problemen aan:

- De woordenschatlesjes van de taalmethode sluiten niet aan op de woorden in de schoolteksten.
- Woorden als 'eigenschap' of 'veroorzaken' leg je niet zomaar even uit.
- Waar moet je als leerkracht de tijd vinden om dat allemaal voor te bereiden?

Wil je kinderen in de gelegenheid stellen om woordbetekenissen 'diep' te verwerven, dan dan is het noodzakelijk om moeilijke woorden structureel te onderwijzen. Maar hoe krijg je dat voor elkaar?

Met *LOGO Schooltaalwoorden* werk je aan woordenschat en tegelijkertijd aan schoolsucces door woordleermomenten te creëren binnen de bestaande onderwijsleeractiviteiten. Zo vormen de teksten het vertrek- én het eindpunt.

Zelf de selectie maken

LOGO Schooltaalwoorden geeft aanwijzingen voor de uitleg en het inoefenen van de woorden. Uit het losbladige systeem selecteer je zelf de woorden die nodig zijn bij het lezen van de tekst die je gaat behandelen. Door te kijken, luisteren, bespreken en tekenen, bouwen de leerlingen woordkennis op. Die kennis kunnen ze daarna inzetten en toepassen bij het begrijpend lezen en leren in de zaakvakles. Zo wordt aan beide kanten leerwinst geboekt.

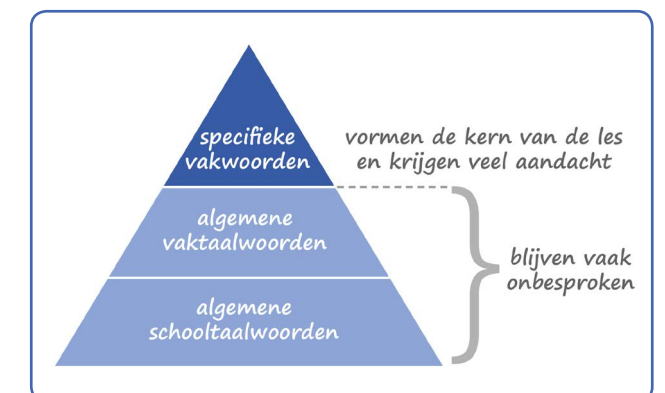
LOGO biedt alle middelen voor de snelle opbouw van een schooltaalwoordenschat:

- Schooltaalwoorden in **logische clusters**, met afbeeldingen van de woorden in hun onderling verband.
- **Kant-en-klare scripts** om woordclusters in 2 à 3 minuten in een zichtbare context helder uit te leggen.
- **Verdiepende verwerkingsgesprekjes** en herhalingsopdrachtjes, die tussendoor gedurende de dag aan de orde kunnen komen, zodat de kinderen zich de woorden steeds meer eigen maken.

Moeilijke woorden

Bij schooltaal onderscheiden we drie soorten moeilijke woorden:

- **Algemene schooltaalwoorden**, woorden die in allerlei schoolse teksten voorkomen (zoals *mogelijkheid, functie, gevolg* etc.).
- **Algemene vaktaalwoorden**, woorden die in veel teksten binnen één vak voorkomen (zoals bij wereldoriëntatie: *bevolking, burger* of *landbouw*).
- **Specifieke vakwoorden**, tekst- en vakgebonden woorden (zoals *zandverstuiving, Februaristaking* of *horige*). De beide categorieën algemene woorden blijven in de les vaak onbesproken, terwijl het accent op specifieke vakwoorden ligt (zie figuur 1).



Figuur 1: Moeilijke woorden

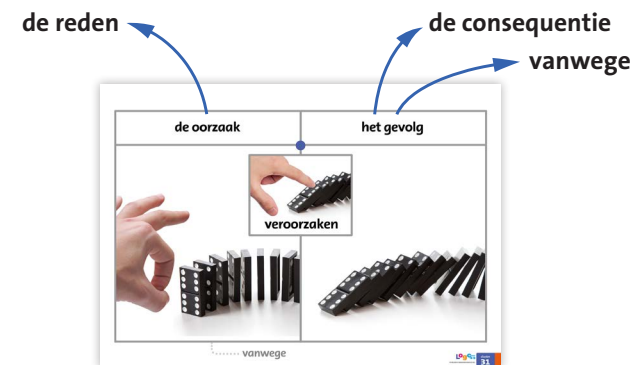
Systematisch woordkennis opbouwen

LOGO voor leerlingen én leerkrachten

De **specifieke vakwoorden** krijgen veel aandacht: die vormen de kernbegrippen van de les. Maar de **algemene school- en vaktaalwoorden** zijn niet het onderwerp van de les en worden in het gunstigste geval wel vluchtig toegelicht, maar niet diepgaand geleerd. Soms komen ze hapsnap voor in de taalles, maar daar krijgen ze niet de systematische uitleg die ze verdienen. Leerlingen zullen de betekenissen zelf uit schoolteksten moeten opmaken, en dat is voor velen een stap te ver. Voor jou als leerkracht is het ook ingewikkeld: betekenissen van moeilijke woorden als *invloed* of *uitdagen* zijn vaak niet zo makkelijk uit te leggen en systematisch in te oefenen.

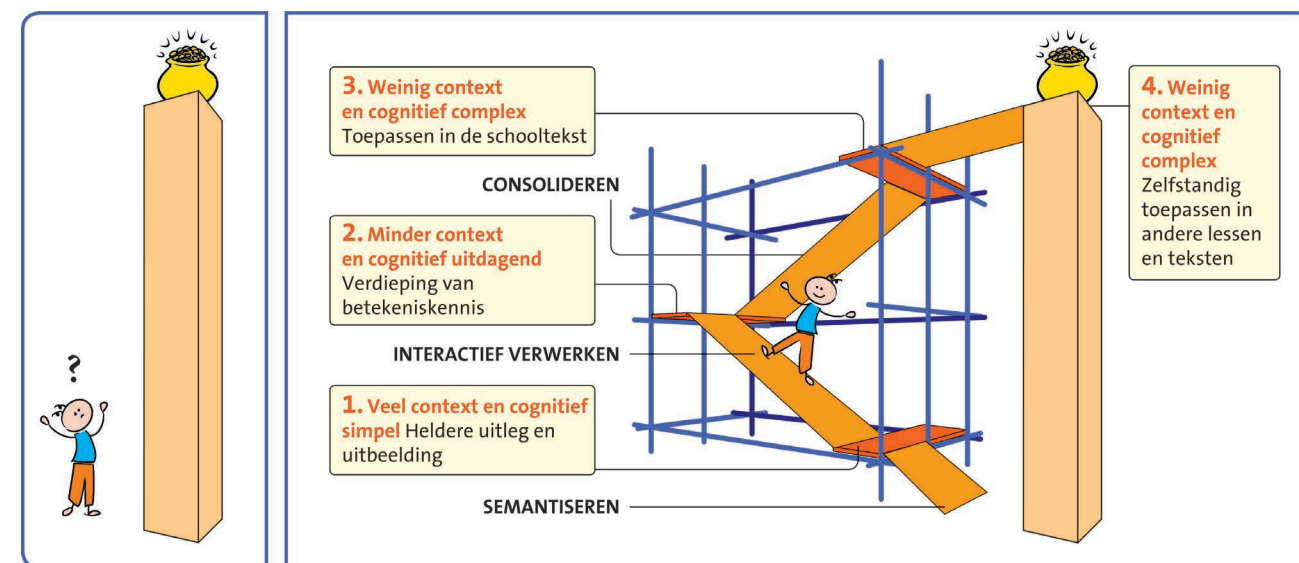
Zo werkt LOGO Schooltaalwoorden

LOGO is een effectieve aanpak om kinderen gestructureerd moeilijke schooltaalwoorden aan te leren. Op een leuke manier! Door - net als in de bouw - 'steigers' aan te brengen kun je systematisch opstapjes bieden naar een hoger cognitief niveau (zie figuur 2). Je zorgt eerst voor goed begrip van de woorden door uitleg in concrete situaties met veel zichtbare contextuele steun. Bijvoorbeeld: het woord *veroorzaken* leg je samen met de woorden *oorzaak* en *gevolg* uit met een set dominostenen en de afbeelding van de woordbetekenissen op het LOGO Woordweb. Die komt aan de woordmuur te hangen als geheugensteun bij korte vervolgvacatures ('steiger' niveau 1). Want daarna overleggen leerlingen samen over mogelijke oorzaken



Met LOGO Schooltaalwoorden bouwen kinderen een logisch woordkennisnetwerk op, waar andere woorden en begrippen later makkelijk bij kunnen worden aangehaakt (bv. 'de reden', 'vanwege' en 'de consequentie').

voor een vieze broek, de gevolgen van een superharde regenbui, of (nog moeilijker) bespreken ze wat roken allemaal kan veroorzaken. Vervolgens bespreken ze de imaginaire situatie ('steiger' 2): 'Als er geen verkeersborden zouden bestaan, wat veroorzaakt dat?' Zo groeit het inzicht in de betekenissen, wordt kennis van de woorden verdiept en kunnen leerlingen de woorden goed inzetten bij een hoog cognitief niveau: het lezen in de schooltekst ('steiger' 3). Als ze dat bereikt hebben en goede kennis hebben opgebouwd kunnen ze de woorden tegelijkertijd ook in alle andere teksten toepassen ('steiger' 4).



Figuur 2: Scaffolding. Je helpt de leerlingen 'omhoog' naar kennis van waardevolle schooltaalwoorden: ze kunnen de woorden zelfstandig toepassen in alle mogelijke teksten.

Veel woorden leren in weinig tijd, het kan!

Slimme clustering

Met LOGO Schooltaalwoorden bouwen we voort op de woorden van de Basiswoordenlijst en de woorden van groep 3. De woorden zijn zorgvuldig geselecteerd uit bestaande frequentielijsten (de WAK en BASILEX voor groep 4 en 5). Tegelijkertijd is er ook gekeken naar didactische efficiëntie: het

woord *waardevol* (WAK groep 4) is direct geclusterd met *waardeloos* (WAK groep 4 'wat vinden we ervan') én met *waarde* en *kostbaar* (WAK groep 5 'geld en winkelen').

Doorgaande lijn

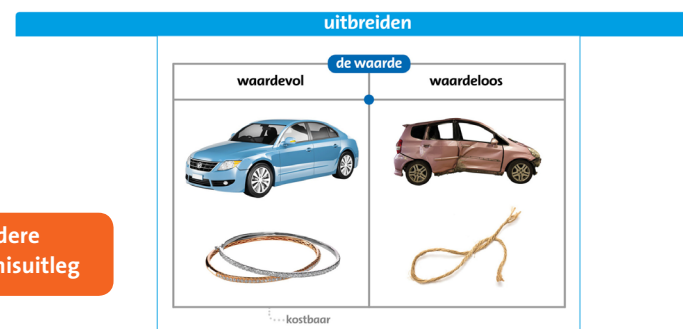
Door de weloverwogen selectie en uitgekende clustering ontstaat een doorgaande lijn, waardoor je

tijd bespaart. Op de leerkrachtkaart is bovenaan in één oogopslag af te lezen wat de doelwoorden in het cluster zijn, wat de betekenisomschrijving is en hoe de betekenis zichtbaar kan worden gemaakt (voor de kenner: de 'drie uitjes' van de woordenschataanpak Met Woorden in de Weer ©).

Leuk en laagdrempelig

Bij elk woordcluster hoort een voorbeeld van een script om de doelwoorden kort en krachtig te semantiseren. Dit staat op de voorkant van de leerkrachtkaart (zie hiernaast). Onderzoek heeft uitgewezen dat het gecombineerd uitleggen en uitbeelden zorgt voor beter begrip: leerlingen krijgen letterlijk en figuurlijk zicht op de achterliggende betekenis van de woorden. Dat maakt het leren van woorden leuk en laagdrempelig. Een ander positief effect is dat leerlingen de betekenissen beter onthouden.

de waarde - waardevol - waardeloos - (kostbaar)



heldere betekenisuitleg

uitleggen

de waarde = iets wat waarde heeft, kost geld
waardevol = het kost veel geld; het is veel geld waard
waardeloos = het is bijna geen geld waard en je hebt er niets aan

uitbeelden

Een mooie, zilveren armband. Een kapotte, lelijke (goedkope) armband (dit kan ook een touwtje zijn). De afbeeldingen van het woordweb.

voorbewerken en semantiseren

LEERKRACHT
Je hebt de armband om en je laat hem zien aan de klas. Moet je kijken wat voor mooie armband ik heb! Deze armband heeft **waarde**. Iets wat **waarde** heeft, kost geld. Een armband kost geld, een armband heeft **waarde**. Een armband kan veel of weinig geld kosten, hij kan veel of weinig **waarde** hebben. Een armband die veel geld kost, is **waardevol**. Deze armband is **waardevol**. Iets wat **waardevol** is, kost veel geld. Ik heb een **waardevolle** armband, zo'n armband kost veel geld. Hij is **waardevol**. Pak het woordweb erbij. Hier zie je ook **waardevolle** armbanden, ze zijn veel geld waard. Doe de armband af en het touwtje om. Kijk, dit is een armband die weinig waarde heeft, deze armband is **waardeloos**. Iets wat **waardeloos** is, is bijna geen geld waard en je hebt er niets aan. Op de plaat zie

je ook een **waardeloze** armband, deze armband is **waardeloos**. En kijk eens hier (autowrak woordweb aanwijzen). Deze auto is **waardeloos**. De deur kan niet open, en hij kan niet meer rijden. Het is een **waardeloze** auto, je hebt er niets aan. Maar... (de nieuwe auto aanwijzen), deze auto heeft **waarde**! Zo'n mooie, glimmende auto kost veel geld, hij is **waardevol**. Ik zou deze **waardevolle** auto best willen hebben. Jammer, ik kan hem niet betalen. Zo'n auto is veel geld waard, hij kost veel geld, hij is **waardevol**! Dus (aanwijzen wat je noemt): iets wat **waarde** heeft, kost geld. Een mooie armband bijvoorbeeld. Of een mooie nieuwe auto, die is **waardevol**, hij is veel geld **waard**. Maar deze auto is **waardeloos**, hij is bijna geen geld waard en je hebt er niets aan.

suggesties voor uitbeelding in een concrete context

script om de doelwoorden te semantiseren

De voorkant van de leerkrachtkaart

Met LOGO Schooltaalwoorden kan iedere leerkracht snel de woorden aanleren, door een:

- weloverwogen selectie
- uitgekende clustering
- doorgaande lijn
- doelgerichte didactiek
- evidence based aanpak

Verdieping en verbreding van de woorden

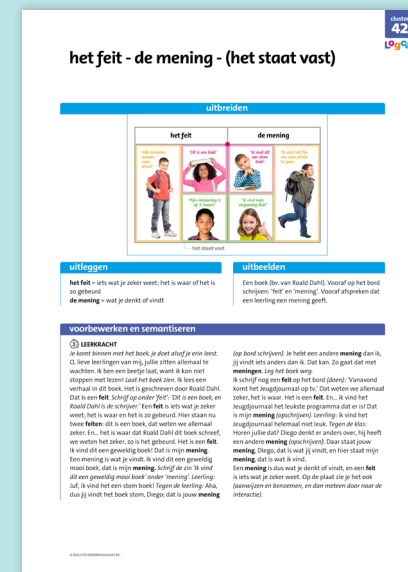
Diepe verwerving van schooltaalwoorden

De leerlingen hebben tijdens de semantiseringszicht gekregen op de achterliggende basisbetekenis van elk doelwoord. Nu gaan ze zich de woorden eigen maken en kennis uitbreiden (bv. *waardevol* in de betekenis van 'dierbaar'). Dat doen ze door woorden en betekenissen

te verbinden met persoonlijke ervaringen en bestaande kennis. Dit gebeurt systematisch in de **interactieve verwerking**: eerst kort klassikaal en daarna in tweetallen of tafelgroepjes. Hier komen nieuwe contexten aan de orde. Zo krijgen de leerlingen de gelegenheid om nieuwe betekenisaspecten te verwerven.

Bij het **consolideren** vindt verdere betekenisuitbreiding plaats, bijvoorbeeld: 'Iets is waardevol, maar niet alleen omdat het veel geld kost. Ook een foto kan waardevol zijn, vanwege de dierbare herinneringen die je hebt.'

De materialen van LOGO Schooltaalwoorden groep 4/5



Leerkrachtkaarten

De leerkrachtkart geeft een concrete beschrijving voor het aanleren van de woorden, gevolgd door uitdagende spreek-, luister, lees- en schrijfofdrachtjes waarin kinderen geprikkeld worden om de woorden te gebruiken.

Woordwebben

De woordwebben komen aan de muur te hangen als geheugensteun voor de leerlingen.

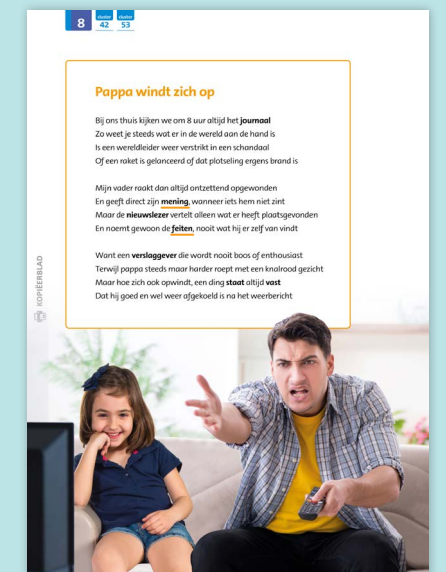
Liedjes en versjes

De liedjes en versjes zijn speciaal voor LOGO geschreven. In de tekst komen de nieuwe woorden terug en de kinderen kunnen de liedjes of versjes beluisteren en (mee)lezen of (mee)zingen. Muziek en ritme helpen bij het onthouden van de woorden en de teksten. De teksten staan op kopieerbladen, zodat ze mee kunnen naar huis.

Woordkalender

De woordkalender blijkt in de praktijk een bruikbaar instrument.

In de woordkalender komen woorden voor als *interessant*, *onderwijs*, *betreffen* en *als volgt*. Dit soort woorden worden niet expliciet uitgelegd en ingeoefend. Kinderen pikken ze vanzelf op als ze een aantal keer in duidelijke contexten terugkomen. Elke bladzijde van de woordkalender bevat voorbeeldzinnen met een of meer woorden van de week. Het is de bedoeling dat je deze gedurende de week regelmatig tussen de bedrijven door laat vallen. Zonder dat het extra tijd kost worden deze belangrijke woorden dan op een natuurlijke manier verworven.



LOGO Schooltaalwoorden groep 4/5 bevat:
160 woordclusters
160 leerkrachtkarten
28 liedjes en versjes om te beluisteren
28 (voor)leesbladen bij de liedjes en versjes

verdiepende verwerkingsgesprekjes met en tussen de leerlingen

Systematisch consolideren

De woorden komen terug in verschillende contexten en werkvormen opdat de leerlingen ze gaan gebruiken en onthouden. Er zijn:

- beweegopdrachten
- kijk en/of bespreekopdrachten
- teken- of knutselactiviteiten
- lees- en schrijfoefeningen
- spelletjes
- mopjes
- liedjes en versjes.

Of je laat je inspireren tot het inzetten van eigen uitdagende en leuke activiteiten met de doelwoorden, die je inpast in de dagelijkse gang van zaken in je groep.

aanhaakwoorden komen in de loop van de week aan de orde

de waarde - waardevol - waardeloos - (kostbaar)

interactieve verwerking

LEERLINGEN

② Klassikaal

- Kijk, ik heb dit horloge, dat is waardevol.
- Wie heeft ook iets waardevols?
- Wat is het meest waardevolle dat je hebt? En het meest waardeloze?
- Laat verschillende briefjes geld zien.
- Zijn er verschillen in waarde tussen deze briefjes?
- Geld, dat zijn eigenlijk maar gewoon papiertjes en muntjes. Waarom is geld toch waardevol?

- Wat is het verschil tussen echt geld en nepgeld, bijvoorbeeld monopoly-geld?

③ In tafelgroepjes

- Laat de leerlingen overleggen:
- Bedenk samen wat het meest waardevolle is in de klas. En het minst waardevolle?
- Hebben jullie hetzelfde bedacht? Of zijn er verschillen?

consolideren en controleren

Bespreekopdrachten

- Leg uit dat waardevol en waardeloos nog een tweede betekenis hebben, namelijk belangrijk en onbelangrijk. Een waardevol plan is een goed plan, het is een belangrijk plan, een plan waar je iets aan hebt. Het is van (grote) waarde. Een waardeloos plan is een slecht plan, het is onbelangrijk en van weinig waarde. Het is van weinig waarde. Waardevol en waardeloos heeft dus niet altijd met geld te maken; het kan ook aangeven hoe belangrijk iets voor je is.

• Laat de leerlingen in duo's de volgende vragen beantwoorden en bespreek ze daarna klassikaal:

- Bedenk iets waardevols dat jij zou willen hebben. Is het waardevol omdat het veel geld kost of omdat het heel belangrijk voor je is? Of allebei?

Voorbeeld op digibord

- Bekijk met de leerlingen op schooltv.nl het filmpje over zakgeld *Huisje boompje beestje* (trefwoorden: 'zakgeld huisje'). Bespreek het na:
- Fahd legt in de supermarkt uit waarom geld waardevol is. Wat kun je ermee doen?
- Wat doet Raaf terwijl Fahd boodschappen doet? (*hij maakt zelf geld, omdat hij zakgeld wil hebben*).
- Waarom heb je muntgeld en briefgeld? (*muntdel is voor de kleine, niet zo dure spullen, en briefgeld is voor als je iets groots koopt*). Wat is waardevoller?
- Waarom wordt de ijsverkoper boos op Raaf? (*hij betaalt met nepgeld*). Waarom mag Raaf niet met nepgeld betalen?

• Als kinderen het woord *waardevol* kennen, haak je **kostbaar** aan.

kostbaar = waardevol

- Consolideer het woord door het mee te nemen in je taalgebruik.

Spelletje

- Vertel dat je telkens een plan gaat noemen. Als de leerlingen het plan waardevol vinden, roepen ze 'Yeeeee! Waardevol!'. Vinden ze het waardeloos, dan roepen ze 'Boe! Waardeloos!'. Voorbeelden:
- *We gaan meer fruit eten.*
- *Alle ziekenhuizen gaan dicht.*
- *We houden deze week geen pauze meer, we werken gewoon door.*
- *We gaan vaker naar buiten, leuke dingen doen.*

Schrijfofdracht in duo's

- Schrijf dingen op het bord en laat de leerlingen ze in duo's op volgorde van waarde zetten (bv. *een auto; een pen; een huis; een kapot elastiekje; een schoen*).
- Bovenaan zet je wat het meest waard is, en je eindigt met wat het minst waard is.
- (na afloop): Was het makkelijk of moeilijk om deze dingen op volgorde te zetten? Is elk huis altijd evenveel waard, of zijn er verschillen?

verdere betekenisuitbreiding door korte, gevarieerde activiteiten

De achterkant van de leerkrachtkart

Logo GROEP 4-5

Schooltaalwoorden

Losbladig maakt flexibel

Uniek bij LOGO is het losbladige systeem, waardoor je als leerkracht zelf eenvoudig de woorden kunt koppelen aan de lessen en de teksten die op het programma staan. Zo bepaal je zelf welke woorden wanneer aan bod komen.

Met LOGO...

... wordt woorden leren betekenisvol en krijgt het verdieping

... komt er een doorgaande lijn door de jaren én door alle vakken heen

... ondersteunt en verrijkt woorden leren het hele onderwijs.



Reacties van leerkrachten op LOGO:

'De leerlingen hebben er plezier in en ik vind het geweldig dat ze de woorden ook enthousiast zélf gaan gebruiken'

'Je pakt het er snel even bij: alles is kant-en-klaar'

'Ik was verbaasd te merken hoe makkelijk de kinderen deze woorden leren'

'LOGO leidt meteen tot meer bewustwording en tot meer focus op de woorden'

'De woordwebben op de muur trekken veel aandacht en hebben impact: op de kinderen, op de ouders en op... onszelf'

'Hier hebben we op zitten wachten, wat een prachtig materiaal!'

Meer weten over LOGO Schooltaalwoorden groep 4-5?

Stuur een mailtje naar info@rezulto.nl